

Heracleum mantegazzianum

Synonyma:

České jméno: bolševník velkolepý

Anglické jméno: Giant hogweed

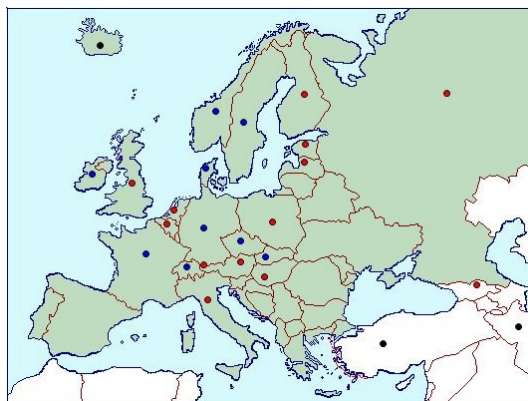
Čeleď: *Daucaceae*

Obr. 1 Bolševník velkolepý. Foto: J. Pergl

Původ: Pochází z horských oblastí západní části Kavkazu v oblasti Ruska a Gruzie. Zde roste v druhově bohatých vysokostébelných společenstvech pod horní hranicí lesa. Nicméně i v této oblasti je schopen na narušovaných místech vytvářet dominantní porosty známé z jeho nepůvodního areálu.

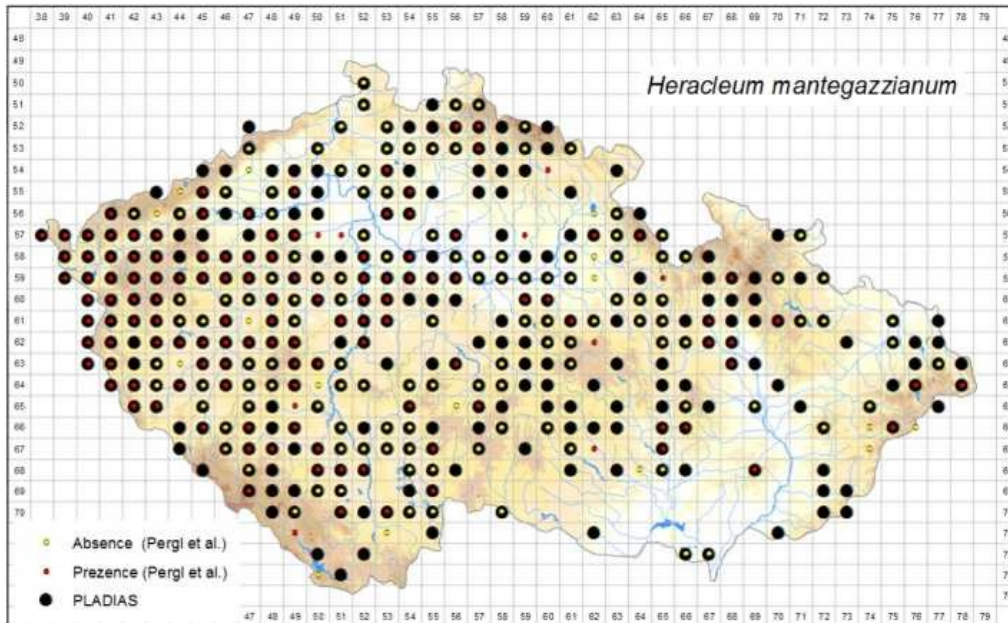
Sekundární rozšíření: Ve druhé polovině 19. stol. byl jako okrasná rostlina přivezen do Evropy (1817 Kew Garden v Londýně, 1862 v západních Čechách) a později se začal spontánně šířit do volné přírody (na území ČR pochází první sběr z přírody z roku 1877). V současné době zdomácněl ve většině států východní, střední a západní Evropy, ale i v Severní Americe, Austrálii a Novém Zélandu.

● Plošné rozšíření ● Lokální rozšíření ● Přítomen (bez bližších inf.) ● Ojedinelý výskyt

Obr. 2 Bolševník velkolepý v Evropě (www.cabi.org)

Rozšíření v ČR: Nerovnoměrné. Nejhojněji je druh zastoupen v západních Čechách, kde byl také prvně v Lázních Kynžvart roku 1862 vysazen do tamního zámeckého parku. Intenzita výskytu klesá směrem k východu. Zastoupení v klimaticky nejstudenějších i nejteplejších oblastech je vzácnější. Rozšíření v ČR je velmi dynamické, z celkového počtu udávaných lokalit v ČR (mimo oblast záp. Čech) byl ověřen na 24 % místech a dále byl nalezen recentně na cca 100 lokalitách.

Obr.3 Výskyt bolševníku velkolepého v ČR – Pergl et al. 2016

Cesty zavlečení: Od 19. století vysazován jako okrasná a medonosná rostlina. Dnes je schopen na neobhospodařovaných lokalitách vytvářet stabilní populace a samovolně se z nich šířit do okolí.

Popis: Kvetoucí jedinci dorůstají v příznivých podmínkách výšky až 5 metrů. Rýhovaná, štětinatá a červeně skvrnitá lodyha může být na bázi až 10 cm silná. Velké listy (zejména přízemní mohou být až 2,5 m dlouhé, horní listy výrazně menší), trojčetné či zpeřené, na spodní straně roztroušeně chlupaté, koncový lístek dělen na 3 ostře špičaté, pilovité úkrojky. Pětčetné květy v bílých okolicích, vrcholový okolík může mít až 80 cm v průměru a složen je ze 30 – 100 okolíčků. Obal okolíčků je složen z 1 - 12 úzkých listenů, z nichž část nebo všechny po odkvětu opadávají. Kveté v červnu až září. Jedná se o monokarpický druh, který přežívá několik let ve formě vegetativní růžice.

Nejčastěji obývá vlhčí louky, okraje lesů, lesní světliny, břehy, a antropogenně ovlivněná stanoviště, která nejsou příliš využívána (příkopy, podél cest, vlhčí rumiště, neudržované zahrady). Jedná se nejčastěji o pozůstatky předchozího záměrného pěstování v zahradách a parcích.

Obr. 3 Detail květenství. Foto: Jan Pergl

Rizika: Rostlina obsahuje furanokumariny – fotoaktivní látky které po potřísnění pokožky a následném ozáření UV paprsky způsobují závažné zdravotní komplikace. Potřísnění šťávou z bolševníku vyvolá do 24 hodin na postižených místech tvorbu puchýřů. Pokožka se obtížně hojí a následky v podobě pigmentových skvrn a zvýšené citlivosti na UV záření přetrvávají několik let. U citlivějších jedinců může dojít ke kožní reakci už při pouhém dotyku s listem. Vážné zdravotní komplikace mohou nastat i při vdechnutí rostlinných šťáv.

Druhová diverzita invadovaných lokalit je silně ochuzena – spolu s křídlatkami působí bolševník největší negativní změny ve složení rostlinných společenstev. Nebezpečnost obsazení nových lokalit je dána zejména vysokou produkcí semen - jedna rostlina vytvoří ročně okolo 25 000 semen, která si udržují dobrou klíčivost po řadu let.

Možnosti záměny: Velmi podobné jsou dva druhy bolševníku již zařazené na unijní seznam, které se u nás nevyskytují. Jde o b. perský (*Heracleum persicum*), invazní v severní Evropě, který má úzce obvejčité plody, k bázi dlouze klínovitě stažené, na hřbetní straně s bodlinovitými štětkami. Květenství tohoto druhu jsou více vypouklá. Řapíky přízemních listů jsou hnědavě červené. B. perský navíc **silně voní po anýzu** a kvete a plodí vícekrát za život. B. Sosnovského (*H. sosnowskyi*) má méně členěné listy a na květních paprscích má pouze krátké chlupy, zatímco b. velkolepý disponuje krátkými i dlouhými chlupy. Náš domácí bolševník obecný (*H. sphondylium*) je výrazně subtilnější.

Obr. 4 Bolševník velkolepý – list. Foto: Jan Pergl

Obr. 5 Bolševník Sosnovského – list. Foto: Jan Pergl

Obr. 6 Bolševník perský – list. Foto: Jan Pergl

Likvidace: Lze odstraňovat mechanickou samotné kosení rostlinu nezahubí, rostliny jsou schopny i vykvést, jen jsou nízké – viz obr. 7) i chemickou cestou, případně jejich kombinací. Nejúčinnější je přeseknutí kořene cca 10 cm pod kořenovým krčkem či chemický postřik. První jmenovaná metoda je použitelná spíše u ojedinělého výskytu či na plochách kde je omezeno použití herbicidů. Plošné porosty je nejlépe v květnu postříkat herbicidem (glyfosát, triclopyr). Podrobnější metodiku likvidace b. velkolepého lze nalézt ve Standardu AOPK ČR Likvidace vybraných invazních druhů rostlin (<http://standardy.nature.cz/schvalene-zneni-standardu/>) či v příručce o biologii a kontrole b. velkolepého (<http://www.ibot.cas.cz/invasions/pdf/HeracleumCZ.pdf>). Zejména při mechanické likvidaci je nutné používat kvalitní ochranné pomůcky, aby nedošlo k potřísnění pokožky a sliznic rostlinnými šťávami.

Obr. 7 Vykvetlé bolševníky po nezdařené mechanické likvidaci
Foto: Jan Pergl

Zdroje:

Holub 1997: Heracleum. In. Slavík B. et al (eds.) Květena ČR 5. Academia, Praha, 496 pp.

Pergl et al. 2016. Metodiky mapování a monitoringu invazních (vybraných nepůvodních) druhů SPPK D 02 007 Likvidace vybraných invazních druhů rostlin, AOPK ČR Praha 2016

Státní rostlinolékařská správa, 2010: Stručná charakteristika regulovaných druhů invazních rostlin, Praha, 66 pp.

<http://www.cabi.org/isc/datasheet/26911>

<http://www.ibot.cas.cz/invasions/pdf/HeracleumCZ.pdf>

Autor: Tomáš Görner, AOPK ČR (tomas.gorner@nature.cz)

Vytvořeno: 3. 8. 2017